

Adrigán Erzsébet

Az óvodáskor és a demokratikus értékek átadásának lehetőségei

A tanulmány az óvodáskor főbb személyiségbeli sajátosságai alapján keresi az óvodáskori fejlődés és a demokratikus értékek összefüggéseit. Sorba veszi azokat a pszichés folyamatokat, amelyek segítése erősíti a demokratikus értékek elmélyülését, így például az empátia kialakulásának, a vágyak, késztetések késleltetésének, az együttműködési képesség alakulásának, az agresszió, és a szorongás szabályozásának témaköreit. Bemutatja, hogy ebben az életkorban a kapcsolati jellegzetességek, illetve jellemző tevékenységformák ismeretében melyek a hatékony értékközvetítés eszközei, megoldásai. Hogyan segíthetik az óvónők azt, hogy a gyerekek felnőve önmagukért felelősséget vállalni tudó, közösségi együttélésre képes személyiséggé váljanak.

Bevezető

A közösségek demokratikus szerveződéséhez a tagok személyiségének bizonyos érettsége szükséges. A legfőbb pszichés jellegzetességek, amik ezt az érettséget jelzik: empátia, a másik érzelmi állapotainak a méltányolása, átélése; a másinak önmagához hasonló érző, gondolkodó lényként való elismerése; a közösségi, társas lét, mint örömforrás; a vágyak, késztetések késleltetése; az agresszió, szorongás szabályozása. Ezeknek a lélektani jellemzőknek minden elemével rendelkezik már az óvodás is, de egy kicsit másként, mint egy felnőtt vagy egy más életkorú gyerek.

Minden személyiség vágyak, ideálok, eszmék, értékek hordozója. Ezek, mint elvárások jelennek meg a személyiségben belül és vonatkoznak az embernek önmagára és a külső kapcsolataira egyaránt. Az, hogy milyen értékek épülnek be a személyiségbe az környezetfüggő, és társas hatás következménye. A gyerekek számára a legkorábbi társas közeget az anya biztosítja, majd a család, a család tágabb környezete, a rokonok, barátok, aztán idővel az intézményes kortárs közösségek, óvoda, iskola. A felnőtt világ tudatosan és tudattalanul egyaránt közvetíti a kíváncsi értékeket. Az intézményi nevelés a tudatos értékközvetítést tekinti az egyik fő feladatának.

Minél fiatalabb egy gyerek, annál kevésbé hasonlít az élménymódja, világról alkotott elképzelése -, ha ugyan már van - a felnőttéhez. Az hat rá, ami érzelmileg megfogja, és amit a maga sajátos módján, értelmi és érzelmi kapacitása által diktálva képes beépíteni belső világába. A gyerek függő, és kiszolgáltatott helyzeténél fogva ráutalt a felnőttre, aki ugyanakkor számára minta, azonosulási lehetőség. Az óvodáskor végére a személyiség főbb anyai és apai mintái beépülnek. A családon kívüli személyek közül azonosulási mintává válhatnak olyan felnőttek és nagy gyerekek, akik kedvesek, figyelmesek, akik becsülik őket kicsiségük ellenére, akik képesek biztonságot nyújtani a számukra, és érdeklődnek a személyük iránt. Az óvodásoknak az a felnőtt szép, aki kedves velük, mert a szépség megítélése náluk a megtapasztalt jó érzések függvénye. A tudatos érték közvetítés sikerét megalapozza az, ha az óvodás élménymódját, befogadó kapacitásának minőségét és terjedelmét figyelembe vesszük. Ez hozzájárul a hangsúlyozottan pozitív érzelmi légkör

kialakításához is. A kellemes érzelmi közeg következménye, ha úgy tetszik mellékterméke a minta és érték követés.

Az óvodáskor főbb személyiségbeli sajátosságairól

A 2-3 – 5-6 éves gyerek számára kiemelt fontosságúvá válik a saját neme. Megjelenik benne az igény arra, hogy a nemére jellemző külső sajátosságokkal hangsúlyozottan rendelkezzen. Határozottá válik az azonos nemű szülővel való azonosulása. Viselkedésében nyilvánvalóan tetten érhetők a nemének megfelelő nőies illetve férfias vonások. Biztos benyomásuk alakul ki arról, hogy a nemi hovatartozásnak szerepe van a szülők közti kapcsolatban, amiből ők ki vannak zárva. Rá kell ébredniük arra, hogy a nemzedékek sorában ők máshová tartoznak, mint a szüleik, akik között egy olyan kapcsolat is létezik, aminek ők nem lehetnek részesei. Ez a felismerés csalódással, féltékenységgel, az azonos nemű szülővel való rivalizálással, versengéssel jár. Nehéz, feszültség teli érzések ezek, amivel minden gyerek találkozik ebben az életszakaszban és ezekkel az érzésekkel meg kell birkóznuk, anélkül, hogy elveszítenék azt az érzésüket, hogy ők maguk szerethetők és értékesek. Ezek azok az érzések, amiket a kortárskapcsolatokban is kritikusnak élhetnek meg például akkor, amikor versengenek egymással az óvónő szeretetért, figyelméért vagy azért, hogy kinek az ötlete nyomán játsszák a játékot.

Az óvodás korúak eljutnak oda, hogy végleg feladják a saját mindenhatóságukba vetett hitüket, a felnőtt kap erre kizárólagos jogosultságot a gyerek belső világában. Szükséges elfogadniuk azt, hogy ők még kicsik. Ez döntő állomása a fejlődésnek, mert a realitás elfogadása húzódik mögötte. A fantáziában azonban még fennmarad a naggyá, mindenhatóvá, mindentudóvá válás vágya, - ilyennek képzelik a felnőtteket is. Ezt az illúziót az általuk érzékelt valóság még nem írta felül. Ennek is betudható az, hogy olyan könnyen és szívesen azonosulnak a mesék, rajzfilmek nagyhatalmú szereplőivel, akiknél ráadásul a mindenhatóság és a fiatalság vagy kicsiség olykor nem is zárják ki egymást.

Az óvodáskorú gyerekeknek meg kell küzdeniük azzal a belső feladattal, hogy saját kicsiségük elfogadása ne párosuljon az értéktelenség érzésével. Ennek a feladatnak az eredményes megoldását tükrözik azok a mesék, amelyekben kiderül, hogy a testvérsorban a legfiatalabb milyen nagyon ügyes vagy okos, vagy amikor egy kicsi állat, mint az egér segíteni tud egy hatalmas és erős oroszlánon. Ezek a történetek megtámogatják a mese eszköztárán keresztül a gyerekek többnyire nem tudatos belső munkáját, ami a saját kicsinységük elfogadása felé viszi őket.

Az óvodáskor kapcsolati jellegzetességeiről

Kortárs kapcsolataik az aktuális szimpátiaérzések mentén szerveződnek elsősorban. A számukra fontos felnőttek jelentősen befolyásolják ezeket a választásokat a családban és az óvodai csoportban egyaránt. Az óvodáskorú gyerekek számára a kortársi kapcsolatok másodlagosak. A felnőtt világ számukra fontos tagjai kiemelt, idealizált szerepet töltenek be. Erősen él bennük az a naiv hit, hogy a felnőttek, apa, anya, óvónők, nagyszülők, felnőtt rokonok tökéletesek, mindentudóak és mindenhatóak. Ez a feltételezés hozzájárul a biztonságérzetükhöz. Függő helyzetük érzékennyé, ugyanakkor kiszolgáltatottá is teszi őket a felnőttekkel szemben. Számukra az a megnyugtató, ha a felnőttek félelmet keltő heves indulatok nélkül a gyerek érdekeit, igényeit figyelembe vevő módon tudják szabályozni őket,

viszonyulni hozzájuk, gondoskodni róluk. Újra nagy népszerűségnek örvend az Öreg néne őzikéje című mese, ami jó példája annak, hogyan lehet a gyerek számára szimbolikus módon közvetíteni a gondoskodó, elérhető, biztonságot nyújtó felnőttvilág létének a tényét, ami a gyerekvilág fantáziájával is egybees. Az a belső alapérzés, hogy a világ alapvetően jó és értékes, ahol szükség van mindenkire, aki megszületett – ez a felnőttek számára éltető és elengedhetetlen forrása annak, hogy az életet értelmesnek gondolják – az egészségesen fejlődő gyerekek számára alapvető evidencia. Szükséges ahhoz, hogy önmagukat, a saját és mások életét is értékesnek, örömtelinek, jónak találják. Ez a másik igényeit is figyelembevevő együttműködés feltétele.

A pszichológiában kötődésnek hívják azt a szükségletet, hogy a gyereket, ha baj éri, vagy ha rosszul érzi magát, ha megijed, ha el van keseredve, akkor az őt szerető felnőttél, elsődlegesen az anyánál, támaszt keres. Ez az alapszükséglet fél éves kortól hat éves korig aktívan működik. Abban a gyerekben tud kellő bizalom és ennek nyomán aztán önbizalom is kiépülni, akinek ezt a szükségletét igényeinek megfelelő módon kielégítették. Óvodáskorra az anyának ezt a funkcióját az őt ideiglenesen helyettesítő felnőttek, így például az óvónő átveheti. Ez az alapszükséglet is táplálja a felnőttek onnipotenciájáról szóló gyermeki fantáziát, ami tehát életkori sajátosság és nem hagyható figyelmen kívül akkor, ha az óvodáskorú gyerekek számára megfelelő felnőtt attitűdről gondolkodunk. Későbbi életkorokban, különösen a serdülőkorban ez a fizikális szinten óvó, védő viszonyulás káros, indulatokat keltő is lehet, mert gátolja a saját autonómia határainak a kijelölését.

Értékek közvetítése óvodásoknál félelemkeltésen és együttérzésen keresztül lehetséges a felnőtt részéről. Kortárs gyerekek egymás között az erőszakot, félelemkeltést kevésbé tudják hatékonyan alkalmazni, mert a gyerekek a kortársat nem ruházzák fel olyan túlértékelt tulajdonságokkal, mint a felnőtteket. Általában az agresszív, erőszakos gyerekeket nem is szeretik az ovisok, nem szívesen játszanak az ilyen csoporttársukkal, kerülnek őt. A nagyobb gyerek viszont már méretbeli különbsége folytán felruházódik a felnőttekhez hasonló erővel, hatalommal, így képes félelmet ébreszteni.

A gyerekek a felnőttek hozzájuk való viszonyulásán keresztül válnak, vagy nem válnak empatikussá önmagukkal és másokkal szemben egyaránt.

Az empátia „elsajátítása” természetesen egy nem tudatos folyamat, egy pszichés automatizmus. Ami a kialakulását segíti: a gyerek igényeinek a figyelembevétele; a gyerek érzelmeinek a szem előtt tartása; az érzelmek bevonása a kommunikációba a felnőtt által; a gyerek érzelmeinek elfogadása, ami a gyerek számára hitelesíti is egyben az átélt érzést. A félelemkeltéssel, fenyegetéssel, feltételek szabásával történő befolyásolás a gyerek igényeit, érzelmeit, fejlődési szükségleteit figyelmen kívül hagyja, azaz nem empátia alapú szabályozás. Így a gyerek számára káros. Ahogy azok a történetek is, amiben az erőszakos, félelmet keltő hős győz. Ez aláássa azt a hitet és reményt, hogy a világ jó.

A másikhoz való viszonyulásnak az empátiás attitűd csak az egyik fele, ugyanilyen fontos a határok, szabályok meghúzása a kapcsolatokban. A társas együttműködés akkor tud viszonylag harmonikus lenni a résztvevők számára, ha mindenki ki tudja elégíteni a maga igényét, de nem teljes egészében, hanem képes ezeket határok közé is szorítani, azaz képes kompromisszumra. Ennek alakulása a korai anya gyerek kapcsolatban alapozódik meg. Az élet első pár hetét leszámítva – amikor az anyák többsége egy rendkívül fogékony állapotban van és ilyenkor nem tudatos, zsigeri szinten képesek arra, hogy érzékeljék a saját csecsemőjük

szükségeit – a gyereket kisebb-nagyobb frusztrációk érik ebben a kapcsolatban. Várnia kell egy picit az ennivalóra, a pisis pelus se kerül le azonnal, hiába csíp már és így tovább. Az anyai megnyugtaton és a frusztráció mértékén és a gyerek veleszületett kapacitásán múlik a késleltetés, tolerancia képességének az alakulása. Az óvodáskorú gyerekek a fizikai szükségleteik kielégítését képesek késleltetni a számukra érdekes tevékenységek, helyzetek, élmények hatására.

Az autonómia iránti igényüket, birtoklási vágyukat, győzni akarásukat frusztráló helyzetek azonban már megterhelőek lehetnek, ahogy minden olyan szituáció is, amiben azt érzik, hogy nem szerethetők, kirekesztettek vagy veszteség, csalódás éri, érheti őket. Ilyenkor gyakran a felnőtt támogatására vannak utalva, aki segíthet nekik kibírni ezeket a fájdalmas érzéseket. Ez utóbbiak azok a sajátos témák, amik különös érdeklődésre tarthatnak számot ennél a korosztálynál, de csak akkor, ha szimbolikusan, nem a reális tapasztalati szinten jelenítik meg őket, mert így túl közelivé, szorongás keltővé válhat a számukra a felmerülő nehéz érzések miatt. Azért olyan ijesztőek ezek az érzések, mert a gyerekek legfőbb szorongásait ébreszti fel. Az egyik, hogy megvonhatják tőle a szeretetet és magára maradhat, vagy megbüntetik, a másik, hogy elveszíti saját személye létjogosultságát vagy jószágát. A felnőtt abban tud segíteni, ha vigasztalásával biztosítja a gyereket a szeretetéről, megbecsüléséről, ugyanakkor az átélt csalódást az élet természetes részeként képes értékelni és ösztönzi a gyereket arra, hogy együtt találjanak valami vigasztaló gondolatot. A Hamupipőkérről szóló mese a kirekesztettség, mellőzöttség fájdalmas érzésének és a vágyak késleltetésének is a meséje. Azt sugallja, hogy érdemes kibírni a rossz érzéseket és félre tenni a vágyakat egy időre, mert a rossz elmúlik, hogy helyet adjon a jónak, a vágyak pedig végül, így vagy úgy de beteljesülnek.

A vágyak, szándékok azonnali kieléséről való lemondás hosszú fejlődési folyamat eredménye. Az anya hosszabb rövidebb ideig tartó távollétei is erre edzik a gyerekek lelkét. A két – három éves gyerekek már az anya több órás jelenléte híján is képesek magukat jól érezni, ha a korábbi anya - gyerek kapcsolatuk elég jó volt (se túlvédő, se elhanyagoló nem volt, az igényeiket nagyjából kielégítették és a frusztráció mértéke számukra optimális volt, azaz nem haladta meg a képességeiket, fejlődési kapacitásukat). Ha kialakult a tárgyállandóság a gyerekekben, azaz az anyát akkor is képesek szeretni, ha éppen nincs jelen, - és ha hiányzik, képesek őt a fantáziájukban felidézni, ezzel némileg pótolni az aktuális hiányát -, ez jelzi az önvigasztalásra való képességet akkor, amikor az anyától távol kell lenni, azaz a szeparáció idején. Ez az a szint, amit az óvodát kezdő gyerek általában elér, persze nagyok az egyéni különbségek. Az önmegnyugtató, önvigasztalás képessége azonban az óvodáskorban különösen nehéz érzésekre csak fokozatosan terjed ki – ide a már fent említettek sorolandók, mint a kirekesztettség, veszteség, vereség, legyőzöttség miatti düh, harag, keserűség. Az önérvényesítő vágyak késleltetését ugyanakkor segíti az az új tapasztalatuk, hogy jó a gyerekekkel együtt játszani. Örömeiket lelik az együttes élményben. A közös játékok során átéli az együvé tartozásukat, ezt a pszichológia mi-tudatnak hívja, ami egy új örömforrás a számukra.

Az óvodás gyerek fő tevékenységformáiról és az értékek hatékony közvetítéséről

Az óvodáskor fő fejlődési feladatainak megvalósulása révén a hat-hét éves gyerekek képessé válnak arra, hogy a szüleik nélkül, a saját korosztályuk tagjaival kellemes, örömteli együttlétet

alakítsanak ki. Bonyolult szerepjátékokat szerveznek maguk között, felnőtt irányítás nélkül, ami az együttműködésnek egy érett szintjét feltételezi. Ehhez az együttműködéshez szükséges az, hogy a fantázia és a valóság világát jól elkülönítsék egymástól, hogy képesek legyenek az empátiára és a szabályok elfogadására.

E képességek egyik alapja a mentalizáció folyamatának továbbfejlődése ebben az életszakaszban. A mentalizáció, vagy reflektív funkció azt jelenti, hogy a gyerek a saját érzelmi állapotainak a felismerése révén képessé válik arra is, hogy a másokban ugyanezeket az érzéseket felismerje és empatizálni tudjon vele az aktuális, saját érzelmi állapotától függetlenül. Tudja azt, hogy amikor teszünk valamit akkor mögötte érzelmek és szándékok húzódnak meg, nem pusztán impulzusok. Nem csak úgy lecsapjuk például az asztalra a poharat, hanem valamiért lecsapjuk a poharat, mert már másra figyelünk és sietnénk tovább, de a poharat gyorsan le kell tennünk valahová, mert szükség van arra, hogy szabad legyen a kezünk, vagy éppen dühösek vagyunk és ezért a hirtelen mozdulat és az azt kísérő zaj. Míg korábban, amit a gyerek érzett és gondolt azt egyenlőnek tekintette azzal, amit feltételezése szerint a másik érez és gondol, az óvodáskor végére ez a pszichés ekvivalencia, mint működési mód háttérbe szorul.

A mintha, a mímelés képessége már megjelenik a kiscsoportosoknál. Tudnak úgy tenni, mintha ők lennének a doktor néni vagy a doktor bácsi, vagy mintha vásárolnának –azaz a fantáziájukban megjelenő szituációt és az ahhoz kapcsolódó érzéseket képesek megjeleníteni függetlenül az adott valóságtól. Nem kell ehhez az orvosi rendelőben lenniük vagy a boltban. A többszereplős, összetett cselekménnyel bíró, a társakkal egyeztetést igénylő szerepjáték kialakítására inkább csak a középsős illetve nagycsoportos óvodás képes.

A gyerekek önálló, együttműködést igénylő szerveződése óvodáskorban a játéktevékenység során figyelhető meg elsősorban. Ez a számukra a legizgalmasabb és életkorilag is elsődleges tevékenységük. Ez azt vonja maga után, hogy a felnőtt részéről kiinduló kezdeményezések, akkor érdekesek igazán a számára, ha azok játékosak, cselekvés centrikusak. A passzív, befogadó szerep az óvodás számára nem eléggé izgalmas. A figyelmét nem köti le, még akkor sem, ha képes egy helyben maradni a befogadás közben. Az óvodai foglalkozások időtartama nagycsoportban is maximum 20-25perc. Ezek a foglalkozások akkor felelnek meg a gyerek igényeinek, ha tarkítva vannak játékos, mozgásos feladatokkal, amelyek több érzékszerv aktivitását igénylik, így lehet alkalmazkodni a gyerek figyelmi kapacitásához. Az intellektuális magyarázatok a gyerekkornak ebben a szakaszában különösen élet idegenek. Az ovisok szívesen bújnak egy-egy szerepbe és játsszanak el egy-egy rövid történetet a felnőtt kezdeményezésére is. Például korongok számolgatása helyett sokkal izgalmasabb nekik azt eljátszani, hogy a medve mama hozott egy kosár málnát és most elosztja a bocsai közt igazságosan, hatfelé, mert hat bocs van. A medve mama kap egy pohárkát és annak segítségével méri ki az igazságos porciót. Közben a bocsok szerepében lévő gyerekek sincsenek passzivitásra kárthatatva, mert nekik meg az a feladatuk, hogy amit kapnak málnát, azt tegyék három tálkára szét, hogy külön legyen a reggelire, az ebédre és a vacsorára való – tehát itt egy cselekvés van biztosítva a számukra.

A szerepjáték elemeinek a felhasználása mellett a mese és a mozgás az a két eszköz, amin keresztül a gyerekek befogadó kapacitása a leghatékonyabb. Megint csak a számolásos példánál maradva, ha az a feladat, hogy az összeadást gyakorolják, akkor vicces, érdekes lehet a számukra az, hogy először ugráljanak páros lábbal hatot, ugrálás közben hangosan

számoljanak is, aztán kettővel többet ugráljanak, mint hat, de azt az utolsó kettőt egy lábon. Ezt néhányszor elismétlik, és csak utána esik szó arról, hogy ez összesen hány ugrálás volt. Itt a mozgáson túl a ritmusnak és a hangnak is szerep jut. Az óvodások számára a ritmusos, egyszerű dallamos formában közvetített tartalmak befogadhatóbbak – ezek több érzékszervet aktiválnak, ami a figyelmi kapacitásukat fokozza. Ha még mindeközben ők maguk is mozoghatnak a ritmusra és énekelhetnek vagy csak lalázva kísérhetik a szöveget ez nemcsak lehetőség számukra a közös élményre, de a befogadást is megkönnyítik.

A normák, értékek belsővé válásának lélektani szempontból a legjelentősebb időszaka az óvodáskor vége, második fele. Ekkorra alakul ki a személyiségnek az az alkotó eleme, amit felettes-énnek hívunk, ennek hiányában a büntudat érzése sem alakul ki, ami pedig lényeges abból a szempontból, hogy ez a személyiség egyik fő belső szabályozó eleme. Amit a gyerek számára az általa szeretett felnőttek értéként közvetítenek akár tudatosan, akár tudattalanul, az a felettes-én részét fogja képezni. A tanulmány szempontjából ez azért lényeges, mert így olyan, a gyerek számára ebben az életkorban még viszonylag érdektelenebb témák is érdekessé válhatnak, ami a felnőtt számára érték, és amit közvetíteni szeretne.

Ma a demokratikus értékek közé sorolódik a környezet védelme, ami a jövő generációk és az élet, mint legfőbb érték védelmét is szolgálja. Ezt az értéket a felnőtt környezet az óvodáskorúak számára tudatosan és sikeresen átadhatja, ha a gyerekek az életkora alapján a fent említett leghatékonyabb módon teszi.

Az óvoda számára az hogy süt a Nap, hogy esik az eső, hogy a csapot, ha kinyitja folyik a víz a világ legtermészetesebb dolgai közé tartozik. A globális felmelegedés veszélye, vagy a vizek szennyezettsége számára nem mond semmit, vagy ha mégis, akkor az valami nagy baj, olyasmi, ami a mesékben nagy baj lehet, hogy a boszorkány fogságába esik, mint Jancsi és Juliska, vagy Szörnyella de Frász megakarja ölni, mint a százegy kiskutyák egyikét. A gyerek világa animisztikus. Az ő fejében a tárgyak is élnek, éreznek és gondolkodnak. Ha erről akarunk élményszintű ismeretet adni nekik, akkor ezzel a gondolkodásmódjukkal számolni kell, ahogy a befogadási sajátosságaikkal is. Ha a környezeti katasztrófa tényét akarnánk tudatosítani bennük az ijesztő és az ő kicsiségüket erősítő tény. Fontos, hogy teret és szerepet kapjon az aktivitásuk ezekben a témákban. A lehetőségük arra, hogy ők is tehetnek azért, hogy a víznek „kedve legyen” mindig folyni, na ez már egy izgalmas kaland is lehet.

A gyerek a saját reális világából azt már tudja, hogy a kedvenc játékára vigyázni akar. Nem szeretné, ha elveszne, vagy megrongálódna. Ha egy tárgyhoz és persze személyhez pozitív érzelmi viszony fűzi, akkor megőrizni akarja. Ha azt szeretnénk, hogy számára a víz fontos legyen és maradjon, akkor a felnőtt segítségével a saját élettapasztalatai alapján ez a szerető kapcsolat kialakítható. A gyerekek imádnak fürödni, este többnyire alig lehet kiszedni, kicsábítani őket a kádból. Van élményszintű tapasztalatuk arról, hogy milyen jó is a víz, legfeljebb ez nem tudatos. A tudatosítása annak, hogy ők szeretik a vizet megalapozza bennük azt az érzést, hogy védjék. A halacska, aki fuldoklik a piszkos vízű tóban a gyerekekből részvétet vált ki. Ha tudomása van arról, hogy a víz miként piszkolódik be, például úgy, hogy szemetet dobáltak bele – akkor egy lépést tett a felnőtt világ abba az irányba, hogy a gyerekebe elültesse azt az érzést, hogy ő védeni tudja és akarja a szeretett vizet. Olyan károsító tényezőkről érdemes csak a gyereket informálni, ha a természet óvását, mint értéket szeretnénk elültetni benne, ami nem ijesztő a számára, és amivel kapcsolatban van saját tapasztalata – szemetet talán már ő is dobott el.

A gyerekek vonzódnak az állatokhoz, szeretik az állatmeséket. Nagyon érdekes élőlények a számukra, mert közel vannak az ösztönléhez, amitől az óvodásgyerekek már egyre jobban távolodnak. Az állatok remek projekciós felületek a számukra, könnyen tulajdonítanak nekik olyan érzéseket, vágyakat, gondolatokat, amik a saját fejükben járnak. Ugyanakkor az állatokra testált rosszasság segíti őket abban, hogy gyakran a pillanatnak engedelmessé tettük kínosságát rájuk kivetítsék. A gyerek szemszögéből a piszkos vízben fuldokló halacska történetében a rossz, szemetelő gyerek helyett jobb, ha állat kapja ezt a kellemetlen szerepet és így az ásványvizes üveg helyett alkalmasabb, ha a piszkos mézes üveg, meg a barlangban feleslegessé vált dolgok kerülnek a vízbe. A gyerekek az állatok életét a magukéhoz hasonlítanak képzelik el. Egyáltalán nem jelent problémát a számukra, ha a medvebarlangban ugyanolyan tárgyak, bútorok vannak, mint az ő otthonukban. Kormos István Vackorról szóló meséinek egy része az óvodáskorú gyerekeknek szól. Főszereplője egy medvebocs meg a családja. Már a többedik magyar gyerekgeneráció egyik kedvenc olvasmánya. Még mindig kapható a könyvesboltokban. Sikere a főszerepet játszó, medvebocs bőrébe bújtatott gyermeki lélek ábrázolásában rejlik. A realisztikus eseményeket állatfiguráknak tulajdonítja, ami módot ad a gyerekeknek arra, hogy ne róla szóljon a mese, de mégis olyan mintha róla szólna. Így segít távolságot teremteni a gyerekek önnön realitása és annak nehézségei között, ezzel megtámogatja a mentalizáció folyamatát is. A gyerekek napi feszültségeiről gondolkodnia egyedül még nehéz, mert a könnyen felmerülő szorongások, indulatok elsodorják. Egy kedves mesehős helyébe képzelve magát mindez viszont már nem ijesztő, hanem egy sokat ígérő izgalmas történet.

Összegzés

Az óvodás-, iskoláskorú gyerekek ma úgy nőnek fel, hogy a számítógép, a televízió mindennapi életük természetes kísérője. Ezért nem mindegy, milyen hatások érik ezen keresztül őket. A felnőttekre hárul annak a felelőssége, hogy a média a gyerekek igényeit, fejlődési sajátosságait figyelembe vevő, a fejlődési feladatokat megtámogató műsorokat kínáljon a számukra egy felől, másfelől segítsen nekik abban, hogy idővel tudatos médiafogyasztók legyenek. Az óvodásoknak érdekes a valóság meg mind az, ami ezen túl van és nem ijesztő. A televízió, a számítógépes játékok ebbe a másik, nem reális világba vezetik őket, ahol a legváltozatosabb hangokkal, zenével kísért mozgó, színes rajzok, képek tanúsága szerint mindig történik valami, ami már önmagában is nagyon érdekes és csábító - még akkor is, ha érthetetlen - ebben rejlik vonzereje. Nagy kihívás, hogy ezek az eszközök akár tudatosan, akár nem tudatosan humánus és antihumánus, demokratikus és antidemokratikus, azaz bármilyen jelzővel illelhető érték közvetítésére alkalmasak.

Ebben a tanulmányban az óvodás életszakasz legfőbb egyéni, és társas pszichológiai jellemzőit tekintettük át, valamint az erre az életkorra jellemző élménymódot és befogadói kapacitást, annak reményében, hogy a média képes humánus és gyerekbarát, a gyerekek fejlődési szükségleteit is figyelembe vevő szolgáltatóvá válni.